ଗଡ଼ଜାତ କୃଷକ

odia.org

ଭାରତୀ ପବ୍ଲିସିଂ ହାଉସ
ଏବଂ
ବୁକ୍ ଡିଃପୋ
କଟକ

ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ।

ନବତରଙ୍ଗ	...	...	ଟ ୦ ୩
କାଳିବୋହୂ	...	...	ଟ ୦ ।/
ପରଶମଣି	...	...	ଟ ୦ ।/
ଭ୍ରାନ୍ତି	...	...	ଟ ୦ ।୵
ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ	..	..	ଟ ୦ ୳
ଅନ୍ତରା	...	...	ଟ ୧ ।
ଉର୍ମିଳା	...	...	ଟ ୧ ।

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ :—

କଟକ ଟ୍ରେଡିଂ କମ୍ପାନୀ ।

ବକ୍ସିବଜାର, କଟକ ।

ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଦୋକାନ ।

ଗଡ଼ଜାତ କୃଷକ

ଭାରତୀ ପବ୍ଲିସିଂ ହାଉସ
ଏବଂ
ବୁକ୍ ଡିଃପୋ
କଟକ

ଗଡଜାତ-କୃଷକ

ଲେଖିକା

ସ୍ୱର୍ଗୀୟା କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ ଦେବୀ

ପ୍ରକାଶକ

ଡାକ୍ତର କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ

ସମ୍ପାଦକ, ଭାରତୀ-ତପୋବନ ସଙ୍ଘ

କଟକ

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ, ୧୯୩୯

ମୂଲ୍ୟ — ଏକ ଅଣା

ଗଡଜାତ-କୃଷକ

—୧—

ଘର ମୂଲ ଖଟି— ଖଟି ଗୋକୁଳଟି ଗାଡକୁ ଫେଟରେ
ଅରଜନଯାକ ଭାତକୁ ନଅଣ୍ଟ ଗୁଜଲ ସେଥରେ ।
ଚୁଲି ଦାରବାଉ ବୁଢ଼ୀକାଳେ ଖୁଢ଼ୀ ଖୋଜନ୍ତି ଶାଗ
କାନସିର କଣ୍ଠା— ମରଷ ଗୁକୁଣ୍ଡା ଲହଙ୍ଗା ଅଗ ।
ଗୋକୁଳ ଅରଜେ ଗୁଜଳ ପେରକ ଢୋରାଣି ପାଇଁ
ଖୁଡ଼ୀ ଅରଜନ ଅନାବନାତକ ଭୁଣ ହୁଅଇ ।
ପୁଅଟିକି ପାଇଁ ତେଲ ହଳଦୀ ବା କାଏ ପଗୁରେ
ଘଗଡ଼େ ଲୁଣ ତ ନ ମିଳଇ ତାଙ୍କୁ ଢନ ଦନରେ ।
କରମ ଅଦର ନିଜଭୁଣା ପ୍ରାଣେ ସେ ଗୁହ ପ୍ରାଣୀ
ଧନକୁ ଦନ ତ କଟେଇ ଦଅନ୍ତି ପ୍ରମାଦ ଗଣି ।
କେବେ କେବେ ଖୁଡ଼ୀ କରମକୁ ନିନ୍ଦ ମନକୁ ମନ
କହନ୍ତି ମୋ ଯୋଗୁଁ ଦୁଃଖ ପାଇଲୁ ମୋ ରଙ୍କରତନ ।
ଘର ଝିଅଗୋଟି ଅଣିଲି ତା ଦୁଃଖେ ମୋ ଦୁଃଖୁଁ ବଳି
ଢେଖେ ଦନ ଛିଣ୍ଡା— ଦରଭ୍ରି ପିନ୍ଧିବ ମୋ ଧନମାଳୀ ।
ନିଜଭୁଣା ଚଷା— ଜନମ କପାଇଁ ଦାଏ ବଧାତା
କମିଶନ୍ତି ଥିଲୁ ସେ ତ ଘର ନେଲୁ ହେଲି ହ୍ରୀନଚ୍ଛା ।
ନ ଦେଖନ୍ତି କଷ୍ଟ ଯାଅନ୍ତା ବାହାର ଯୋଡ଼ା ପରାଣ

କଷ୍ଟ ପୁଣି ଦେଖା ନ ଯାଏ ବଞ୍ଚିଲେ, ଦଇବ ଟାଣି ।
ଝୁଡ଼ୀ ଦୁଃଖ କେବେ କେବେ ଯେବେ ଶୁଣେ ବୋହୁଟି କାନେ
କହେ ମାଆ ତୁମେ କିପାଁ ଦୁଃଖ କର ଯା' ଥିବ କର୍ମେ ।
ଅଖି ଲୁହ ଧାର ଆଖିରେ ମିଶଇ ନ ଜାଣେ କେହୁ
ହସ ହସ ମୁହେଁ ପାଇଟିପତର ସବୁ କରଇ ।
ସାଇ ପଡ଼ିଶାଏ ଯେଝା ଦୁଃଖେ ଯେଝା ହୁଅନ୍ତି ଧନ୍ଦ
ସାଉକାର ଋଣି ଶୁଝିବାକୁ ଯାନ୍ତି କଡ଼ିକି କଡ଼ି ।
ରଜା କର ଦାଉ ବେଠି କାଠ-ଫାଉ ଫଟାଏ ଭୁକୁ
ପଛୁରେ ଦେଇ ସାଙ୍ଗ— ସରସା ପରାଣି ଯା ଧୁକୁ ଧୁକୁ ?

— ୨ —

ରଜା ମହାଜନ ଦାଉ ଛଡ଼ା ଆନ କେଉଁ କଥାରେ
ନ ଥିଲା ଖାତର କେବେ ଗୋକୁଳର ରାଜ୍ୟ ଯାକରେ ।
ଜମିବାଡ଼ି ନେଲା ମହାଜନ ଗଲା ନ ଥିଲା ଚିନ୍ତା
ହଳକ ଶୁଖିଲା ପିଅନ ପଢ଼ିଲା ବାକି ତାଲିକା ।
ରାଜ-ଦରବାରୁ ଅସିଛି କୋରଗ ଡ଼ହ ଖଞ୍ଜଣା
କୃଷକ ବାକି ସୁଧ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ମିଶି ଦଠଙ୍କା ନ'ଣା ।
କୋରଖ ଫିସ ତ ଠଙ୍କାଟିଏ ମୋଟେ ଖୋରାକ କିଛୁ—
ଦିଅନ ତ ନେବ ରଜାଙ୍କ ଦୂତ ସେ ବାଟ ଚାଲିଛୁ ।
କୁକୁରଙ୍କ ପାଇଁ ସର୍ବେ ତନଖଣ୍ଡି ମଠର ଯାର
ସତୁର ହଜାରେ କଣା ଅଛୁ ସେ ଯେ ତାଙ୍କ ଗୁହର ।
ହାତଟେଙ୍କା କହୁ ନେବେ ଖାଞ୍ଜଣାଞ୍ଚି, ଏକାଣ୍ଟି ବାରୁ
ତଞ୍ଜି ନବଶ ବାକି ନ ପଡ଼ିବେ ସବୁଟେର ସବୁ ।

ଗୋଲିଆ ନବଣ   ବାଟ ଓଗାଳିବେ   ଗୁଳ୍ପି ଲେଖି
ଛଅ ପଇସାକୁ   ଟଙ୍କାକର କଥା   କହିବେ ଯୋଗି ।

× × ×

ବଳବନ୍ତ ସଙ୍ଗେ   ବିରୋଧ ବାନ୍ଧିବେ   ଟେକିବ ମଥା
ଗୋକୁଳି ନାଏକ   ଚଷା ଟାମୁଡ଼ାର   ଶୁଣିଣି କେ କଥା ?
କେ ଶୁଣିବ ତାର   ମରମ ବେଦନା   ଅଡୁଆ ରଜା
ଗୁହାରି କହିଲେ   ଦୋହାଇ କଷିବ   କରିବ ମଜା ।
କୋରଖ ହେଲେ କି   ମହାଲିଆ ମାସେ   ଥିଲା ପୂରବେ
ନୂଆ ରାଜତ୍ୱରେ   ଅନ୍ତରା ସେ ଧାରା   ହୋଇଛନ୍ତି ଏବେ ।
ଅଜାଯୁଜବର—   ଦସ୍ତୁରେ ପିଅନ   ପଶିଲା ଘରେ
ବୋହୂ ଝିଗୁଡ଼ି   ପଳାଇଲେ ଡରେ   ବାଡ଼ି ପନ୍ତାରେ ।
ଘର କଣି ଖୋଜା   ବାସନ ଦଶଣ୍ଡି   ସତେଁ ମିଳିଲା
କୁନି ପୁଅ ଝିଅ   ଟିନାଟିଏ ଥିଲା   ତା' ଦେଖିଗଲା ।
କଙ୍କି ବଙ୍କି ସବୁ   ଯାଉଥିଲେ ଝୁଡ଼ୀ   ଢାଲ ଟୋଟିଏ—
ସତର କଣା ତା'   କଙ୍କଳ ମାତର   ଦେଲା ଝଣ୍ଡିଏ ।
ତାଙ୍କର ପହିଲା—   ଯାଳର ତଳ ସେ   ଥିଲା ଯେତିକି
ସବୁ ଦୁଃଖ ଦାଉ   ସାଇତଥିଲେ କି   ଯମ ପାଇଁକି ?
ତାଟି କବାଟରୁ   ଦଶଣ୍ଡି ମିଳିଲା   ଭାଙ୍ଗି ପିଅନ
ଦାଣ୍ଡେ ଅଣାଇଲା   ଢିଙ୍କି ଶିଳ ସବୁ   ହୋଇ ଦାରୁଣ ।
ପର ଗାଁ ଲୋକେ   ନିଲାମେ ଧରିଲେ   ଟଙ୍କାଏ ଦେଇ
ଲୁଅଁ ଗୁରୁଅଣା   ସେ ପିଅନ ବାବୁ   କୋପେ ଖସାଇ ।
ବାଟେ ବାଟେ ଗଲେ   ଗୋକୁଳି ନାଏକ   ମାରେ ନିଃଶ୍ୱାସ
ଲୁଅ ଶୁଝିବାକୁ   ଉଧାନ ଉପାସୀ   ହେବେ ବର୍ଜଣ ।

—୩—

ଶେଯ କଉଷ୍ଟରେ ଧନା ଗୁରୁ ହେବ ରୋଗାଇ ଝୁଡ଼ୀ
ପଡ଼ି ପଡ଼ି ତାଙ୍କ ସାହା ଉଡ଼ିଲାଣି ଗଲେଣି ସଢ଼ି ।
ଜର ବାଉଳାରେ କେତେବେଳେ କଣ କହନ୍ତି କଥା
ଗୋକୁଳ ଭାରଯା ସେବା କରଥାଏ ନୁଆଇଁ ମଥା—
ଶୁଖି ଶୁଖି ତାର ପୁଅଟି ହେଲାଣି କେଙ୍କଟ ପର
ଝାଡ଼ା ପୋଛୁ ପୋଛୁ କି କରିବ ସେ ଯେ ଗଲାଣି ସର ।
ଖାଇବା ବିହୁନେ କି ନୁହେଁ ମଣିଷ ମଅଁଳୁଇଁରେ
ସବୁ ରୋଗ ଦୁଃଖ ଔଷଧ ମୌଷଧି ଖାଇବା ତଳେ ।
ଧନବନ୍ତ ଜନେ ବୁଝୁଥାନ୍ତି ଯେବେ ଏଇ କଥାଟି
ଯୋକ ପ୍ରାଟପୁ କପାଁ ମଣିଷ ମରନ୍ତା ଭୂଇଁ ସାଉଁଟି ?
ଘର କଥା ଭାବି ଭାବି ଗୋକୁଳଟି ହେଲା ଅକୁଳ
କି କରିବ ବୋଲି ନ ଦିଶିଲା ବୁଦ୍ଧି ଥିଲା କି କୂଳ ?
ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ରାନରେ ତା ପିଲା କୁଟୁମ୍ବ ମରିବେ ଭାରି
ଅଜାଣତେ ମୁଦା ଅଖିକୋଣୁ ଲୁହ ଯାଉଛି ସ୍ରବି ।
ଏମନ୍ତ କାଳରେ ଫାନ୍ଦିପୋଲିଶର ଧମକ ଶୁଣି
ଅଖି ଫିଟାଇଲା ଚୁହିଁଲା ଗୋକୁଳି କୃତାନ୍ତ ମଣି ।
ବାଜିଗଲା ଧକା— ପଟରେ ଦଶ ଧକ ! ଯାଏ ସେ ଗଡ଼ି
ଶାଲ ବାହାଁରେଦ ଶବଦେ ସେ ଭୂଇଁ ଗଲା ଉଚ୍ଛୁଳି ।
ଜମାଦାର ବାବୁ ବେଠି କାଠ ପାଇଁ ଥିଲେ ଡକାଇ
ପ୍ରାଭବ ପାଇଲା ସକାଳୁ ନ ଗଲା ସେ ଯେ କିପାଇଁ ?
ନ ଥାଉ ତା ଜମି ରଖା ହିଇଜେ ତ କରିଛି ଘର
ଏତେ ବଡ଼ କିଏ ହୁକୁମ ଏଡ଼ିବ ଜମାଦାରର ।

'ପିଅନ କୋରଣ କରୁଥିଲା ଘର' କହିବ ବୋଲି
ଯେତେ ଉହୁଁ କଲା କହି ନ ପାରିଲା ଗୋକୁଳ ଖୋଲି ।
ତୁଣ୍ଡ ନ ଫିଟିଲା, କେହି ନ ଜାଣିଲା ଗୁହାରି ତାର
ଷ୍ଟେଟ ଲୋକ ପାଶେ ଜବାବ ଦେବାଠା ଯେ ଅବେଭାର ।
ତିନିକୋଶ ଦୂର ଫାଣ୍ଡି ପିଣ୍ଡାତଳେ ଖାଇଲା ମାଡ଼
ମାଡ ଖାଇ ଖାଇ ହେଲା ଅଣକଟ ଭାଙ୍ଗିଲା ହାଡ଼ ।
ଶ୍ରୀକାନେ ଶୁଣିଲେ ଭାବଯାଚି ତାର ଯହୁଁ ସୁନ୍ଦର
ହଉ ହଉ କହି ନାଶ ସଲଖିଲେ ଶ୍ରୀଜମାଦାର ।
ଘରେ କଣ୍ଟୁ ନାହିଁ ଜାଣି ରାଇଟର ପୋଲିଶବାଲା
ଶ୍ରୀପାଦେ ଠକାଏ ଦେଇ ଦେଲେ ତଡ଼ି ଭାଗୋ ରେ ସାଲା ।

—୪—

ପ୍ରାଣ ଧରି ଯେବେ ଗଳାଇ ଗୋକୁଳ ଅନ୍ଧାରେ ବାଟ
ଡହକ ବକଟେନ ପଡ଼ିଯାଏ ମନେ ପୋଲିଶ ଲୁଟ ।
ପେଟ ପୋଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ଯମଦଣ୍ଡ ପୋଡ଼ା ମିଶିଣ ତାର
ଜ୍ଞାନ ଯାଏ ହଜି ଅଟେ ଗଳାଇ ସେ ହୋଇ ସତ୍ୱର ।
ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ପୀଡ଼ା ଖାଇ ଖାଇ ମାଡ଼ ବନ୍ଧୁକ ଗୁହ
ଭାତ ଭୁଜା ଅବା ଯମପୁରେ କାହୁଁ ମିଳିବ କାହୁ ?
ଏତେ କଷ୍ଟେ ସେ ଯେ ଫେରିବ ଘରକୁ ମନେ ମନାସି
ବାହୁନିଲା ଟିକେ ମାଆ ପଟ୍ଟେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ପାଦୁକେଣ ବସି ।
ମାଆ ଭଗବତୀ ପିଲାପିଲି ମୋର ଥିବେ ଭଲରେ
ଏ ଦୟା କରିବୁ ପତିତ-ପାବନୀ ମାଗେଁ ପଦୂରେ ।
ପୁଣି ସେ କହିଲା, କହିଲା ମାଆ ଲୋ କି ଦୋଷ ମୋର

କିପାଇଁ ଭୋଗୁଛୁ ଏତେ ଦୁରଦଶା କଷଣ ଘୋର ।
ଯେଣିକି ଅନାଏଁ ତେତେଣି ଦେଖେ ଖାଲି ରକତ ଅଗ୍ନି
ମାଡ଼ି ଖାଇଯିବେ ହାକିରନ୍ତି ଅବା କାଳ କାମାକ୍ଷୀ ।
କହାଲୁ କହାଲୁ ମାଆ ଲୋ କହାଲୁ ଜନମ ଦେଇ
ଏତେ ଦୁଃଖ ଦାଉ କିପାଁ ଗଞ୍ଜି ଥାଉ ଆମରି ପାଇଁ ?
ସହୁ ସହୁ ମାଆ ହେଲୁଣି ପଥର ନେଏ ତୋ କୋଳେ
ଦିଲକୁ ଟୁମ୍ବ ମୋ ଜୀଇଁ ଜୀଉଁ ମଲେ ଜୀଇ କି ଫଳେ ?
ତୋ ଛଡ଼ା ମା ମୋର ନାହିଁ କେ ଭରସା କହିବ ଦୁଃଖ
କାନ୍ଦିଲା ଗୋକୁଳ ମାଆ ମାଆ ବୋଲି ହୋଇ ନିରେଖ ।
କେହି ନ ଶୁଣିଲା ତା ବିକଳ ଡାକ ବଢ଼ିଲା ରାତି
ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ନାଏକ ପୁଅର ଥରିଲା ଛାତି ।
କି ଭାବିଲା ଚିତ୍ତେ ମାଆ ଡାକି ଉଠି ହେଲା ବାହାର
ମନେ ପଡ଼ିଗଲେ ଝିଅ, ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁଅ ଘର ତାହାର ।
ଗୋକୁଳ ନାଏକ ଗୋକୁଳ ନାଏକ ସବୁ ତୁ ସହୁ
ମିଛରେ ଡାକୁ ତୁ ଭଣ୍ଡ ଠାକୁରକୁ ହେ ମହାପ୍ରଭୁ ?
ପଥର ପଥର ଥିବ ଚିରକାଳ ବୋଲି ସିନ୍ଦୁର
ଡାକିଲେ ତୋ ଦୁଃଖ ଶୁଣିବ କି ସେ ରେ ହେଲୁ ବାତୁଳ ?
ଏ ଦାଉଁ ଦେବତା ଧରମ ତ ସବୁ ତୁମ ବଇରୀ
ଗରିବ ଦଳିବା ମାଇଁକି ରେ ବାବୁ ଜନ୍ମ ତାଙ୍କରି ।

—୪—

ଗୋକୁଳ ନାଏକ ପହଞ୍ଚିଲା ଘର ନିଶୂନ ରାତି
କୁଅ ଦିନା ସତେ କାଆ କର ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପାହାନ୍ତି ।

ଜନମ ମାଟିରେ ପାଦ ନ ପଡୁଣୁ ଉଠିଲା କେହ
ଗୋକୁଳ ବିକଳ ଠଳ ଠଳ ଯାଏ ବୋହିଲା ଲୁହ ।
ରୋଗ ଶେଯେ ପଡ଼ କାନ୍ଦୁଚନ୍ତି ଘୁଣ୍ଡୀ ଆହା ମୋ ଧନ
ଧ'ଧନ ପାଇଁ କି କାପିଁ ଦେଖାଇଲୁ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ।
ମରମ ଫଟାଇ ବୋହୂଟି କାନ୍ଦଇ ନିନ୍ଦା କରମେ
ମଲା ପୁଅଟିକୁ ଧରି ମୁଣ୍ଡ ଚୁମି ଲୋଟଇ ଭୂମେ ।
ଶୁଖା ପଦ୍ମଫୁଲ ଛାମୁ ତା ମୁହଁରୁ ସେ ଲୁହ ଧାର
ବହିଥିଲା ଅଜ ଦେଖି ନ ଥିବେ ତା' ଦଉଁ ସମୀର ।
ଏସବୁ ଦେଖିଣି ତାଠକୁ ଗୋକୁଳ ଗୁହେଁ ନିରାଟି
ଭାବିଲା ମୁରୁବ ଜନମେ କା' ଗଣ୍ଠି ଥିଲା କି କାଟି—
ତେଣୁ କି ଦଇବ ଶୁଚେଁ ଏ ଜନମେ ଦେଇ କଷଣ,
ମରେ ନ ପାଅି ଚଳି ମଶାଣି ଭୂଇଁକୁ ନ ହେଉ ଦିନ ।
ଚନ୍ଦ୍ର କଷ୍ଟେ ରାତି ପାହିଲା ଉଇଁଲେ ଦେବ ତପନ
ପେରିଲା ଗୋକୁଳ ପୁଅ ଦାହ ସାରି ମାରି ତା ମନ ।
ଶୂନ୍ୟ ଘର ତାକୁ ମହାଶୂନ୍ୟ ହେଲା ଜଳିଲା ହୃଦ
ପୁରୋହିତେ ଡାକି— ରହିଲେ ଅର୍ଜିବେ ହୋଇଲେ ଶୁଦ୍ଧ ।
ଘରେ ନାହିଁ ଦାନା ଖେତ୍ର ତ୍ରିଶ୍ରାକନା ନ ବୁଝେ କେହ
ମାଡ ଖାଇ ବୁକୁ ବଥାଏ କେ ଦୁଃଖୀ ଜାଣିଲା ନାହିଁ ।
କେ ଖୋଜଇ ଜାତ କେ ଖୋଜଇ ଜ୍ଞାତି କେ ପୁରୋହିତ
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରୀ ଭ ପାଇବେ ପାଉଣା ସେ 'ସେବେଇତ'।
କେଉଁଠୁ ଆଣିବ କି ଅବା କରିବ ଭାବେ ଗୋକୁଳ
ଏଣେ ଝୁଣ୍ଡୀ ଦେହ ପଥି ଅଭାବରୁ ଯାଉଛି ବଳି ।
ମାଗି ଯାଚି ସିନା ଦନଠାଏ ପିବ ସେ କି ଚଳିବା

ଖୁଣ୍ଟା ଦେଉଥିବେ କାଳକ ଅଛନ୍ତି କେତେ ମଘବା ।
ଭାବି ଭାବି ରକ୍ତ ଶୁଖିଲା ଗୋକୁଳ ଗରବ ଦେହରୁ
ପ୍ରାଣ ରଖିଥିଲା କେବଳ ସେ ତାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସେନେହରୁ ।

—୨—

ଏଣେ ଧନା ଗୁରୁ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ରାଜ ସର୍କାର
ଦାଆନ ଫାଟକେ ଧରି ନେଇଗଲେ ଗୋକୁଳ ଘର ।
ବାକିଆ ଖଜଣା ଅସୁଲ ହେବାକୁ ନ ଥିଲେ ବାଟ
ରଜା ରାଇଜର ହାକିମ ହୁକୁମା ଲଗାନ୍ତି ନାଟ ।
ରୋଗ ଶେଯେ ଶୋଇ ପାଇ ଯେବେ ଖୁଡ଼ୀ ଶୁଣିଲେ ତ ହା
କାନ୍ଦିଲେ ବକିଲେ କହିବେ କାହାକୁ ନାହିଁ କେ ସାହା ।
ଛାଡ଼ିଗଲା ରୋଗ ଦଣ୍ଡକେ ବୁଢ଼ୀର ବୋହୂକୁ ଡାକି
କହିଲେ କଅଁଳେ ଧନମାଳୀ ବୋଲି କୋଡ଼ରେ ଯାକି ।
ଘରଖଣ୍ଡିକରେ ଥିବୁ ତୁ ମାଆ ଟିକେ ଆସିବ ଫେରି
ପୁଅକୁ ଆଣିବ ରାଜ-ଦରବାରୁ ଫେରାଇ କରି ।
ମୁହିଁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପୁଅକୁ ମୋର କେ ଦେବ କି ହଲି
ସମ୍ଭାଳିଥା' ଘର ଦ'ଧାନ ପାଇଁ ତ ଅଛି ଗୁଞ୍ଜିଲ ।
ବାଳୁତ ବୋହୂଟି କି କହିବ ଅବା ହେଲା ସେ ତୁନି
ହାତୁ ତା' ପିତଳ ଖଡ଼ୁ ଯାହା ଥିଲା କାଢ଼ି ଚଟକିଁ,
କହିଲା, "ମାଆ ହେ କେମନ୍ତେ ଯିବାକୁ କହିବି କହ
ନ ଯିବ ବୋଲି ବା କହିବି କେମନ୍ତ ସବୁ ଦୁଃସହ ।
ଏଇ ଖଡ଼ୁ ତକ ବିକି ଦେଇ ଆଣ କିଛି ପଇସା
ବାଟ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଯିବ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ହରି ଭରସା ।"

ଖୁଡ଼ୀଙ୍କ ହାତ ତ   ନ ଗଲା ତା କେତେ   ବକବେ ବୋଲି
ନ ମାନିଲା ବୋହୂ   ବକଅଣି ଦେଲା   ଦାଣ୍ଡକେ ବୁଲି ।
କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ବୁଢ଼ୀ   ଦୁଇ ଅଣା ଦେଇ   ନେଲେ ଗୁଡ଼ଗଣା
କହିଲେ ବୋହୂକୁ   ଜଗି ଚଳୁଥିବୁ   ଦୁଃଖୀ ଦୁଲଣା ।
ସାଥିରେ ଯିବାକୁ   ଯେତେଟେମତେ ବୋହୂ   କଲିଛି ଅଳି
ମରମ ବଚନ   ବୁଝାଇ କହିଣ   ଗଲେଣି ଚଳି ।
ପତିତ-ପାବନ   ଜଗନ୍ନାଥ ଚନ୍ଦ୍ର   ଗୁଣିଲେ ବାଟ
କଲଫର ଜେଣେ   ଦାଣ୍ଡକେ ହଟିଲା   ଦଇବ ଘଟେ ।
ପାଲ ଦଉଡ଼ିରେ   ବାନ୍ଧିଲେ ଚାଟରଣି   ମା ମଙ୍ଗଳା
ଧନକ ବାଟକୁ   ଧଧନେ ଭେଟିଲେ   ହୋଇ ନିଙ୍କଳା ।
ଗାଆଁ ସାଇ ଭାଇ   ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ   ଶୁଣିଲେ ଯେବେ
କାହା କରମରେ   କି ହେବ ବୋଲିଣ   ଭାବିଲେ ତେବେ ।

—୭—

ଧ'ଧନଙ୍କୁ କହି   ଗଲି ଗୁରୁ ଦିନ,   ହେଲା ଛ'ଦିନ
ବୋହୂ ବର୍ଗୁଷର   ମନ ଛନ ଛନ   ହୋଇଲା ପୁଣି ।
ଶାଶୁ ଟେକ ଧନୁ   ଦାଣ୍ଡକୁ ନ ଆସେ   କୁଡ଼ିଆ କଣେ—
ବସି ଭଜୁଥାଏ   ମାଆ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କୁ   କାନ୍ଦ ମଉନେ ।
ଝିଅ ପିଅ ତାର   ନ ଦେଖନ୍ତି କେହି   ଧୂଆଁ ତା' ଘରୁ
ସେ ଦିନା ଛଅଟେ   ନ ଥିବ ବାହାର   ମୋଟେ ଜମାରୁ ।
କିଏ କେଉଣେ ଗଲା   ଏକା ଝିଅ ତାକୁ   ହେଲା ବକଲ
ବିଧାତା ଘଟଣି   ପଥରକୁ ମୂର୍ତ୍ତି   ଟାଣି କାହାର ।
ଇଏ ମାଆ କଥାଁ   ଜମାଦାର ବାବୁ   ବୁଲନ୍ତି ଗାଆଁ

ବୁଲି ବୁଲି ଯାଇ ଗୋକୁଳିଆ ଘରେ ହୋଇଲେ ଠିଆ ।
ସମସ୍ତେ ଛନକା ସବୁ ମୁହଁ ଫିକା ଦେଖି ପୋଲିଶ
ଏତେ ଜାଣି କାଳ ପଶୁର ବୁଝିବ କିବା ସନ୍ଦେଶ ?
ଗୋକୁଳି ଭୂୟା ଦେଖି ଜମାଦାର ପଶିଲା ଘରେ
କିନ୍ତୁ ଜମାଦାର ଆଡ଼େ ଅନାଇଲେ ଗୃହୁଣୀଟିରେ ।
ହସି ହସି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, "କାଇ ଗୋ 'ବର' ତ ଗଲେ
ଛଅ ମାସ ପରେ ଲେଉଟି ଆସିବେ ପରାଣ ଥିଲେ ।
ବୃଥା କଷ୍ଟ କିଆଁ ପାଇବ ଏଇଠେ ଆସ ସୁନ୍ଦରୀ
ବଡ଼ ମଉଜରେ ରଖିବି ସାଇତି ନେବି ମୁଁ ବରି ।"
ଶୁଣିଲା ଗୋକୁଳି ଭୂୟା ଏ କଥା ଯେବେ ଉପଶି
ରାଗ ଗରଗର ହେଲା ତା' ବୁଝୁ ନେ ସେ କି 'ନାଗୁଣୀ' ।
ହାଣି ସେ କହିଲା— କିଏ ସେ ରେ ତୁଇ ହେବ ଅଜାଣ୍ଡି
ଚଷା ବୋଲି ଆମେ ଏତେ ତୋ ସାହସ କହୁ ଅଧର୍ମ ?
ମାଆ ଭଉଣୀ କି ନାହାନ୍ତି ତୋହର କହୁ ଏ କଥା
ଭଲେ ଭଲେ ଯାଅ ନୋହିଲେ ଅଖିତ ଭାଙ୍ଗିବ ମଥା ।"
ଜମାଦାରେ ଶୁଣି ହୋଇଲେ ଉଠସ୍ଥ— 'ଗୃଙ୍କଶି ଦନ୍ତ
ଏମନ୍ତ ଜବାବ କରି ନ ଥିଲା କେ ଏ ଶାଳୀ ଖନ୍ତ ।
କହିଲେ ଦେଖ ଏ ବଜାତ ଗୃହୁଣୀ କେତେ ସାହସୀ
ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ ତୁ ବଟୋର ବାନ୍ଧିଲୁ ଦେଉଛି କଷି ।"
ଦିନ ଦିପହରେ ଘରେ ତାର ପଶି ପୋଲିଶ ସଙ୍ଗେ
କଲେ ଯେ ଅନୀତି ଦେଖି ନ ଥିବେ ତା ତପନ କେବେ !
କିନ୍ତୁ ଗୃହିଣୀର ସତୀତ୍ୱ କେବେ ସେ ନେଇ ନ ପାରି
ହରି ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ କହିଗଲେ ରୁଳି ଦାଣ୍ଡେ ବାହାରି ।

ପ୍ରାଣଭରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହେ ଲୁଟିଲେ ସାଇପଡ଼ିଶା
ଛନ୍ଦନ ଉପାସୀ ନାଗର ନ ହେଲେ କେହ୍ନ ଭରସା ।
ଧଅଁ ଦେବତାଏ କେହ୍ନ ନ ଶୁଣିଲେ ଶୁଣିବା କଥା
ଅଗତ ଅପନ୍ଦ ସୁନ୍ଦର ବୋହୂଟି ପୋଡିଲ ମଥା ।
ସତୀ ସୁକୁମାରୀ ଚଷାର କୁମାରୀ ସ୍ୱାମୀ ସୁନ୍ଦର
ମନେ ମନେ ଶାଶୁ ଚରଣେ ପ୍ରଣମି ଦେଲ ଦଉଡ଼ି ।
ସ୍ୱତ ନ ହେଉଣୁ ହାରିଲ ଜୀବନ ହୋଇ ଗୋପନ
ଟଛ ଫାଙ୍କେ ଖାଲି ସାକ୍ଷୀ ରହିଥିଲ ରବି-କିରଣ ।

— ୮ —

ହାତକଡ଼ା ଦେଇ ଗୋକୁଳକୁ ନେଇ ରଜାଙ୍କ ପାଶ
ହାଜର କରାଇ ଫାଣ୍ଡି ପୋଲିଶିଏ ନେଲେ ସାବାସ ।
କାଠର ପିଲୁଲା ପରାଏ ଟୋକୁଳା କ୍ଷଣେକ ରହି
ଗୃହ ତନ୍ନତନ୍ନ କୋଠାବାଡ଼ିସବୁ ନିରୁଟି ଚାହିଁ ।
କହିଲ ଅକୁଳେ ହଜୁର ତ ମୋର ଯା' ଥିଲ ଦେଲି
ଉପାସ ଭୋକେ ତ ମରିଯାଉଅଛୁଁ ସବୁ ସାରିଲି ।
ରଜା ହୋଇ ଯଦି ଅମ ଦୁଃଖ କେବେ ମଣିମା ତୁମେ
ଶୁଣୁଆନ୍ତ ତେବେ ଏତେ କଷ୍ଟ କାହିଁ ଭୋଗନ୍ତୁ ଅମେ ?
ଗୁମ୍ଭଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖୁଁ ଫୁଟିଲ ବଚନ ଚୁପ୍ ବେ' ଯାଅ
ଦିଅନ ବାବୁଙ୍କ କଚେରୀରେ ଯାଇ ହାଜିର ଦିଅ ।
ଧର୍ମ ଅବତାର ଦିଅନ କହିଲେ ହଇବେ ସାଲ
ଖଜଣା ନ ଦେଇ ରଜା ରାଇତରେ ଅଛୁ କେ ଭଲ ?
ଖୁଡ଼ୀ ବୁଢ଼ୀ ଯାଇ ଚରଣେ ଲୋଟିଲ କହିଲ ଚିର

ହଜୁର ଏଣିକି ଯାହା ତମ ମନ ତାହା ହିଁ କର ।
ଭରସି କହିଲା ଗୋକୁଳି ରେ ମୋର ଡର ନା କେବେ
ଦଣ୍ଡଙ୍କା ପାଇଁ ଏଇ ତ ପଣ୍ଟଣେ ଉଠିବ ସେତେବେ ।
ଧାମା ମହାଜନେ ଦେଇଥିଲେ ଖାଇ ଲକ୍ଷ ସତୁର
ଜମିବାଡ଼ି ଗଲା ହେଲେ.ନାରଖାର କରି ବିକର୍ଯ୍ୟ ।
ଭଉଣୀକୁ ଚୋର ହୋଇଛନ୍ତି ବାହା ଡାକନ୍ତି ଶାଳୀ
ଅଲପ ନୁହନ୍ତି ଅଷ୍ଟ ଜଣେ ଯାଙ୍କ ବଗୁର ଭଲ ।
ମରମେ ବାଜିଲା କୁନ୍ତ ପରି ସେନା ହାକିମଙ୍କର
ଶ୍ରୀଛାମୁ ଛାମୁଆଁ ବାଇଅଣୀ ବୋଲି ଦେଲେ ପାହାର ।
ଯା' ବିବେକ ଥିଲା ଉଇ ହୁଙ୍କା ପ୍ରାଚ୍ୟେ ଫିଟିଚି ଜାଲି
ସେ କାହୁଁ ଜାଣିବ ଧରମ ଅଧର୍ମ ଯିବ ତ ଚଳି ।
ଉହୁଖଣ୍ଡି ହେଲା ସରକାରୀ ନେଲା ହରିଆ ସାଉ
ବଡ଼ କୋଟେ ସେ କଷି କଷି ଭଲା ପଦର ଭାଉ ।
ଛମାସ ପାଇଲା ଗୋକୁଳି ଜାହାଲ ଶୁଣିଲା ବୁଢ଼ୀ
କାହିଁ କାହିଁ ଧର୍ମ ଅବତାର ଆଜେ ଗଲା ସେ ଗଡ଼ି ।
କେହି ନ ଶୁଣିଲେ ବିଧବା ଗୁହାରି ଭାଙ୍ଗି କଟେଗା
ଯେତ୍ତା ଘରେ ଗଲେ ବୁଢ଼ୀଟି ରହିଲା ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ି ।

—୯—

କି ମନେ ଭାବିଲା ଘରକୁ ଫେରିଲା ଦେଖିବ ବୋହୂ
କିନ୍ତୁ ବୋହୂ ଦେକେ ଦଉଡ଼ାର ହାର ଦେଖିଲା ଯହୁଁ ;
ହସି ହସି ବୁଢ଼ୀ ଅଦରେ ଚୁମିଲା ତା' ମଡ଼ା ମୁଖ
ଶୁଣିଲା ଅପିବେ କାଲି ଜମାଦାର କରି ତଦାର୍ଖ ।

ସିଂହ ସମ ବଳ   ଅଇଲା ତା' ଦେହେ   ଭାଙ୍ଗି କୁଡ଼ିଆ
କାଠ ବାଉଁଶକୁ   କରିଲା କୋଠ   ଅଣା ଅଡ଼ିଆ ।
ନାଆଁ ଟିକେ ଦେଇ   କହିଲା ହେ ଦେବ   ବିଶ୍ୱ-ପାବନ
ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରାଣୀ   କରିବ ଉଦ୍ଧାର   ତେଣୁ ପ୍ରଣାମ ।
ଗଛ ପରବତ   ନଈ ନାଳ ପରି   କରିବ ମୋତେ
ମଣିଷ ଜନମ   କେବେ ନ ଦେବ ହେ   ମାଗୁଣି ଏତେ ।
ଅହୁରି ଗୋଟିଏ   କଥା ମୁଁ କହିବ   ଶୁଣ ଅନଳ
ରଜା ସାଇଜରେ   ନ କର ପର୍ବତ   ନଈ କି ନାଳ ।
ଜନମ ମାଟିକୁ   ଗୁହାଁଳି କରିଛି   ଆହା ରେ ଭୂଇଁ
କେତେ କାଳୁ ସତେ   କେତେ ମଣିଷଙ୍କୁ   ରଖିଚୁ ତୁହି ।
ତୋତେ ମାୟା କରି   ହେଲି ଏତେ ସରି   ସଂସାର ଖେଳେ
ମୋ ପରି ପାଠକା   ଦେଖି ନ ଥିବୁ ତୁ   କେବେ ତୋ କୋଳେ
ତୋହର ଉପରେ   ଏଇ କୁଡ଼ିଆରେ   ମୋର ବଂଶ
କେତେ କାଳୁ ଥର--   ଥର କରିଦେଇ   ହାଡ଼ ପାଉଁଶ,
କେତେ ଦୀର୍ଘ ଶ୍ୱାସେ   କେତେ ଦୁଃଖ ହାସେ   ତୋହରି ପରେ
ଲୀଳା ସରି ଯାଇ—   ଅଛନ୍ତି ବନ୍ଧାଇ   ତୋ ଚରଣରେ ।
ରଜା ସାଇଜର   ଭୂଇଁ ତୁ ବାବୁ ରେ   ନେଇଛ ବିଦା
ମଣିଷ ନ ରଖେ   ମାଗୁଣି ଏତିକ   ହୁଅ ରେ ପଦା ।
ଏହା କହୁ ବୁଢ଼ୀ   ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଅନଳେ   ପକାଇ ଶବ
କି ଭାବିଲା ନାଆଁ   ଗୁରି ପାଖେ ବୁଲି   ହେଲା ଗଦ୍ ଗଦ ।
ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ   ଅକୁଳ ରେ ମୋର   ଡାକଣ ଡାକେ
ନାଆଁ ରେ ପଡ଼ିଲା   ସାଇ ପଡ଼ିଶାଏ   ନ ଥିଲେ ପାଖେ ।
ଡରି କିଏ କେଣେ   ଲୁଚି ଦେଖୁଥିଲେ   ପୋଲିଶ ଯେବେ

ଅସିବ କ ହେବ   ଏହି ଗାଆଁ ଖଣ୍ଡ   ଭାରତୀ ହୃଦେ ।
ସତକୁ ସତ ତ   ଘଟିଗଲା ତାହା   ଅଳପ ଦନେ
ମାଡ ଖାଇ ଗାଆଁ   ହେଲା ଜରିମାନା   ଧର୍ମ ହାକିମେ ।
କଡା ଚଣ୍ଡା କରି   ପୋଲିଶିଏ ନେଲେ   ବକେଇ କଂସା
ରଢା ରାଇଜ ମା   ପାଠି ନ ପିଠା ଲୋ   ଦେବେଟି ଖାସା ।

— ୧୦ —

ଛଅ ମାସ ପରେ   କଇଦରୁ ଫିଟି   ଗୋକୁଳି ଆସେ
ମଡା ପର ଦଶେ   ଚେତେବ ତ ଗୁଲଇ   ବଢ଼ ଛଇସେ ।
ଦେଖିବ ଝୁଡ଼ୀକି   ଦେଖିବ ସ୍ତିରୀକି   ଝାଣଇ ମାୟା
କାୟା ନ ଥାଇ ଯେ   ସପନ ରେ ହେଲେ   ପକାଏ ଛାୟା ।
ଦେଖିବ ଜନମ   ମାଟିଖଣ୍ଡି ତାର   ଏ ଭାବ ମନେ
ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲା   ଯାହା ସେ ନୟନେ   ରହିଲା ଧାନେ ।
ଧାନ ନ ଭାଙ୍ଗିଲା   ପିଣ୍ଡ ନ ହଲିଲା   ଦେଖିଲେ ଲୋକେ
ଆହା ଆହା କରି   ମିଶିଯେ ମାଣ୍ଡପେ   ଗଡ଼ିଲେ ଶୋକେ ।
ଯମ ପୁଲିସ୍ ଙ୍କ   ସେ ବପଦ ଠେଲି   ରହିବା ପାଇଁ
ଗାଆଁ ଖଣ୍ଡକର   ଇଜତ ମହତ   ସବଠି ଭାରି !
ତଥାପି ସେ ଗ୍ରାମେ   ଅଛନ୍ତି ମଣିଷ   ସତ ଏ କଥା
ଦେବତା ବଳାଙ୍କ   ଶାସନେ ହେଉଛୁ   ଏହି ଅବସ୍ଥା । *

---

* ମହତୀ ଦେବତା ହେଁଷା ନରରୂପେଣ—ଇତ୍ୟାଦି

Printed by M. A. Hadi, at the L. N. Press, Cuttack.—1939